

oblasti, odnosno Srpske oblasti Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem pod hrvatsku vlast, te navodi kako mu je cilj u drugom djelu prikazati neke sastavnice i važnije probleme koji su se pojavili tijekom reintegracije, i kakav je na njih bio pogled iz srpske perspektive.

U rubrici *In memoriam* objavljen je jedan nekrolog posvećen hrvatskoj povjesničarki Mirjani Mirjam Gross (22. svibnja 1922. - 23. srpnja 2012.), pod nazivom *Jedan život za povijesnu znanost* (371-376). Autor nekrologa je Mato Artuković, a u njemu je iznio podatke o životu i radu profesorice Gross, pri čemu joj je odao priznanje za veliki doprinos hrvatskoj historiografiji.

Sljedeća cjelina je *Kronika*, u kojoj nam Marta Andrić donosi informacije o Evliji Čelebiju (1611.-1682.) glasovitom turskom putniku i putopiscu (377-380), kojeg je Europsko vijeće proglasilo "jednom od 20 osoba koje čovječanstvu u 21. stoljeću pokazuju put". Povodom 400. obljetnice njegova rođenja (2011. godine) održan je međunarodni simpozij o ovom znamenitom čovjeku i njegovom *Putopisu*. Na simpoziju je sudjelovalo šezdesetak izlagača. Glavna rasprava vodila se oko pitanja vjerodostojnosti i pouzdanosti podataka koje donosi Čelebi. Također je predstavljen prvi dio desetodijelnog dokumentarca o njemu koji snima turska državna televizija, te razni sadržaji kojima se nastoji potaknuti interes za ovog znamenitog putopisca kod širih slojeva.

Ova rubrika se nastavlja i završava osvrtom Marije Karbić na *Disertaciju Tamása Palosfalvi-ja o srednjovjekovnom plemstvu Križevačke županije* (381-384). Tamás Pálosfalvi uspješno je obranio svoju disertaciju za koju je stručno povjerenstvo utvrdilo da se radi o vrijednom prilogu istraživanju povijesti plemstva srednjovjekovne Slavonije. Cilj disertacije bio je na primjeru Križevačke županije identificirati i analizirati jedan od slojeva unutar plemstva, i to onaj koji je latinski ponekad označavan kao *bene possessionati nobiles*, a u mađarskom se naziva *közne-messég*, tj. srednje plemstvo. Disertacija je ocjenjena najvišom ocjenom.

U nastavku ovog broja *Scriniae Slavonicae* je rubrika *Povijest u književnosti*, u kojoj je Vladimir Geiger objavio rad pod naslovom *Tematiziranje povijesti njemačke manjine u suvremenoj hrvatskoj književnosti (u povodu romana Unterstadt I. Šojat-Kučići)* (385-394). Ovim člankom autor donosi neke podatke o sudbinama ljudi njemačke manjine na ovim prostorima. Također ističe kako su ovo pitanje uspjeli aktualizirati povjesničari i publicisti u zadnjih dvadesetak godina, nakon raspada SFRJ. Uz to, Vladimir Geiger je donio popis autora i djela koja govore o ovoj tematici.

Za kraj treba spomenuti poglavlje *Kritike, prikazi i osvrti* (395-448), u kojem čitatelji časopisa *Scrinia Slavonica* već tradicionalno mogu pronaći podatke o relevantnoj literaturi koja se pojavila u posljednje vrijeme.

Još jednim, dvanaestim, brojem časopisa *Scrinia Slavonica* Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest, potvrdila je svoje visoke standarde i kriterije koje je kroz ovo vrijeme prezentirala. Ovim godišnjakom, pod vještim uredništvom Stanka Andrića, hrvatska historiografija postala je bogatija za još jedan izniman i vrijedan broj časopisa. Svi oni koji se bave istraživanjem problema kojima je ovaj broj posvećen, naći će u njemu sigurno i za sebe poticaja, koji će im biti korisni u njihovim istraživanjima.

Stanislav Artuković

Histria. Godišnjak Istarskog povijesnog društva, sv. 1 (335 str.), Pula 2011. – sv. 2 (491 str.), Pula 2012.

U veljači 2010. u Puli je osnovano Istarsko povijesno društvo – Società Storica Istriana. Društvo je osnovano s ciljem poticanja i podupiranja istraživanja istarske povijesti, okupljanja i poučavanja zainteresiranih istraživača i njihove međusobne razmjene iskustava. Osnivači IPD-a kao glavni projekt postavili su pokretanje časopisa u kojem će se objavljivati znanstveni

i stručni radovi, osvrti i prikazi iz povijesti i povijesti srodnih znanosti i disciplina. U rujnu 2011. javnosti je predstavljen i prvi broj časopisa IPD-a *Histria*, kojem je suizdavač Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Glavni urednik je Maurizio Levak, a urednički odbor čine Mihovil Dabo, Bruno Dobrić, Javier Grossutti, Gracijano Kešec, Dean Krmac, Raul Marsetić, Elvis Orbanić, Milan Radošević, Alojz Štoković i Stipan Trogrlić. Lektorica je Vanessa Vitković. U predgovoru *K prvom broju* Levak je istaknuo da je potreba za pokretanje ovakve publikacije bila neupitna. Također, napomenuo je da je *Histria* zamišljena da objavljuje radove koji se bave istarskom poviješću svih razdoblja ne pridržavajući se prestrogo granica istarskog poluotoka te da će znanstvena razina biti zajamčena recenzijama domaćih i stranih znanstvenika i stručnjaka za područja kojima će se pojedini radovi baviti. Časopis je podijeljen u dvije veće cjeline. Prva sadrži sedam članaka, šest izvornih znanstvenih i jedan stručni rad, dok je druga cjelina časopisa posvećena prikazima, ocjenama i izvješćima.

Nikolina Maraković pripremila je rad pod naslovom *Crkva sv. Martina u Svetom Lovreću Pazenatičkom – privatna crkva porečkih biskupa ili istarskih (mark)grofova?* (13-34) kojim namjera-va pojasniti neka nova razmišljanja, uz kritički osvrt na dosadašnje spoznaje i pretpostavke. Autorica je u radu dala novu i drukčiju interpretaciju spomenika, potkrijepljenu povijesnim dokumentima. Prema njezinim riječima rad bi trebao prije svega poslužiti kao smjernica ili oslonac za neka buduća, sustavnija istraživanja. Maraković je istaknula da se župna crkva sv. Martina u Svetom Lovreću Pazenatičkom može smatrati jednim od najintrigantnijih istarskih srednjovjekovnih spomenika, ali i jednim od najznačajnijih ranoromaničkih spomenika na tlu čitave Hrvatske. Na kraju rada nalazi se i 11 ilustracija.

U članku *Sporazumi o mejah srednjeveških mestnih teritorijev (Piran in njegovi sosodje)* (37-57) Darja Mihelič je na temelju izvora sačuvanih u rukopisima piranske podružnice Pokrajinskog arhiva u Kopru istražila rješavanje zemljišnih sporova i određivanje međa srednjovjekovnoga Pirana sa susjedima. Autorica smatra da se prema sačuvanim zapisima o graničnim sporovima i dogovaranjima sa susjednim naseljima, Piran najčešće sukobljavao sa susjednom Izolom, potom s Bujama, a povremeno i s Umagom.

Radom *Stvarni problemi i popularna predodžba: postavljanje Josipa Velikanje za kapelana u Juršićima* (61-76) Mihovil Dabo je na temelju nekoliko sačuvanih dokumenata iz arhiva Porečke i pulske biskupije dopunio dosad poznato povijesno gradivo o "hajdučkom popu" Josipu Velikanji. Autor je istaknuo da o životu Josipa Velikanje postoji razmjerno skromna količina pisanih izvora. Dabo u radu upozna je čitatelja i s problemima koji su stajali na putu uključivanja istarskoga hrvatskog puka u modernizacijske procese.

Darko Dukovski je u članku *Povijesna ekspertiza tragedije na pulskoj Vargaroli (Vergarolla) 18. kolovoza 1946.* (79-105) nastojao predstaviti političko i društveno ozračje koje je vladalo u poratnoj Puli te analizu samog događaja u kojem je poginulo 63 i ranjeno tridesetak Puljana, većinom žena, djece i mladeži. Autor je u radu koristio publicističke i znanstvene tekstove, arhivsku građu te do sada neobjavljenu i nekorištenu arhivsku građu Nacionalnog arhiva u Kew Gardensu (London). Također, Dukovski je koristio i ekspertizu vojnih stručnjaka za eksplozivna sredstva. Na kraju članka nalaze se četiri slike i četiri dokumenta iz londonskog arhiva.

O važnoj osobi istarske crkvene povijesti dvadesetog stoljeća piše Marko Medved u radu pod naslovom *Historiografske podjele oko biskupa Antonija Santina* (113-134). Autor ističe da Antonio Santin nije nepoznata osoba, ali da su povjesničari o njemu pisali nepotpuno. U članku Medvid donosi pregled talijanske, slovenske i hrvatske svjetovne i crkvene historiografije, a na temelju riječkoga nadbiskupskog arhiva donosi nove podatke o upravi riječkom Crkvom, prenoseći i nove historiografske spoznaje otkrivene nakon otvaranja Vatikanskog arhiva za pontifikata Pija XI.

U članku *Nacionalno preporodni rad mons. Bože Milanovića u tršćanskom razdoblju 1922.-1945.* (137-169) Stipan Trogrlić istražio je Milanovićevo ulogu u razvijanju nacionalnog, kulturno-

prosvjetnog i političkog rada. Autor je istaknuo da je monsinjor pod pritiskom fašističkog terora napustio Istru i sklonio se u Trst, gdje je razvio bogatu izdavačku djelatnost preko Društva sv. Mohora za Istru, a da je kroz list Pučki prijatelj branio hrvatske i slovenske političke interese.

Branko Marušić u radu *Hrvaški korespondenti dr. Henrika Tume (175-183)* osvrće se na korespondenciju tog slovenskog javnog djelatnika s osobama i institucijama iz Hrvatske, kao što su Matko Laginja, Matko Mandić, Vjekoslav Spinčić, Ivan Krajač, Božidar Adžija, Hrvatsko planinarsko društvo i mnogi drugi. Marušić je istaknuo da se ostavština Henrika Tume čuva u Raziskovalnoj postaji Slovenske akademije znanosti i umjetnosti u Novoj Gorici te da većina materijala još nije objavljena.

Cjelina posvećena ocjenama, prikazima i osvrtima (185-335) sadrži osamnaest prikaza knjiga, trinaest prikaza zbornika, pet izvještaja sa znanstvenih skupova te dva izvještaja sa stručnih skupova za učitelje povijesti. Posljednji tekst zbornika posvećen je aktivnostima Istarskog povijesnog društva u 2010.

Drugi broj *Histrie* predstavljen je potkraj 2012. godine. Izdavač je ponovo Istarsko povijesno društvo, a suizdavači su Sveučilište Jurja Dobrile u Puli te Povijesni i pomorski muzej Istre – Museo storico e navale dell'Istria (suizdavač od drugog broja). Glavni i odgovorni urednik i dalje je Maurizio Levek. U uredništvu su Mihovil Dabo, Danijela Doblanović, Raul Marsetić i Milan Radošević, dok su u uredničkom odboru Antoni Cetenarowitz, Javier Grossutti, Gracijano Kešec, Dean Krmac, Egidio Ivetic, Darja Mihelič, Elvis Orbanić, Alojz Štoković i Stipan Trogrlić.

U strukturi se godišnjak nije mijenjao. Cjelina *Rasprave i prilozi* (13-219) sadrži osam radova, a cjelina *Ocjene, prikazi i izvješća* (221-486) nalazi se 63 teksta. Prvi rad *Namet (modus) u rimskoj pravnoj praksi dokumentiranoj na epigrafskim svjedočanstvima iz Istre* (15-34) napisali su Lada Harmicar i Ivan Milotić. Autori ističu da im je prvotni cilj radom ukazati na pravnu narav instituta nameta u njegovoj evoluciji kroz trendove u rimskoj pravnoj praksi u Istri. U radu se donosi i kataloški prikaz epigrafskih svjedočanstava iz Istre u kojima je naznačen s odgovarajućim komentarom. Također, autori problematiziraju kontekst i pravnu narav epigrafske pojave nameta u Istri.

Matej Župančić je u članku *Človek volku volk (o odnosih človeka in volka v Historia Langobardorum Pavla Diakona (37-48))* istražio bijeg Lombarda Lopihisa iz avarsko-slavenskog zarobljenništva u prvoj polovici 7. stoljeća, što ga je opisao Pavao Đakon u kronici *Povijest Langobarda*. Autor je posebno istaknuo događaje povezane s Lopihisom (boravak u zatočeništvu, kontakti s gospodarima, svladavanje slavenskoga jezika, odlučivanje na bijeg, pješačenje po rijetko naseljenom području, susret s vukom).

Krenuvši od teze Mirjane Matijević Sokol i Vladimira Sokola o značenju pojma Dunav, Trpimir Vedriš u radu *Histria i Hister kasnoantičkih i ranosrednjovjekovnih geografa: prilog raspravi o spomenu Istre i Dalmacije u zemljovidu Alfreda Velikog (55-111)* analizira njihove argumente i pronalazi ih kao inspiraciju. Autor je, analiziravši veliki broj klasičnih, kasnoantičkih i ranosrednjovjekovnih literarnih i kartografskih tekstova, pokušao pronaći moguće izvore i doslovan kontekst Alfredovog viđenja regije. Uzimajući u obzir složenost problema autor se ipak suzdržava od pokušaja davanja odgovora ostavljajući ih nekoj drugoj, detaljnijoj analizi.

U radu pod naslovom *Kako su se obuvali srednjevečni Pirančani in Tržačani? (115-131)* Darja Mihelič je, prvenstveno prema piranskom statutu iz 1307. i tršćanskom iz 1350., analizirala kožarske obrte, s naglaskom na obući, u mletačkom Piranu i habsburškom Trstu. Autorica je istaknula da je bez materijalnih ostataka slika kožarskih proizvoda, temeljena na klasičnim pisanim historiografskim izvorima, manjkava. Na kraju rada Mihelič zaključuje da je za cjelovitu sliku povijesti proizvodno-obrtničkih struka potrebno sistematično uključivanje likovnih prikaza, muzealija i sačuvanih ostataka na terenu.

U članku *"Pisma konzervatora": konzervatorsko djelovanje Petra Kandlera (135-144)* Katarina Gerometta istaknula je važnost nastojanja carskog konzervatora za Istru i Primorje u valoriza-

ciji spomenika i nalazišta. Također, autorica je napomenula da je Kandler prvenstveno proučavao rimsku i srednjovjekovnu sakralnu gradnju i bilježio sve preinake koje su se događale na spomenicima tijekom stoljeća. Gerometta zaključuje da brojna pisma koja je pisao svjedoče o njegovom zalaganju za zaštitu i očuvanje spomenika i arheoloških nalazišta.

Probleme zakonskoga uređenja školstva, infrastrukturne probleme škola, položaj učitelja i učenika istražio je Luka Tidić u radu pod nazivom *Problematika hrvatskoga školstva u Istri na stranicama Naše sloge (1870.-1880.)* (147-168). Autor je napomenuo da se cjelokupna problematika školstva praćena u *Našoj slozi* može podijeliti na nekoliko cjelina (zakonsko uređenje, politička borba, financijski problemi, ovlasti i zadaće odgovornih osoba te organizacijski problemi školstva). U radu se Tidić osvrnuo i na djelovanje Dinka Vitezića u Carevinskom vijeću.

David Di Paoli Paulovich u članku *Musica e canti d'espressione popolare di area latino-veneta in Istria e a Zara. Generi vocali e bibliografia* (173-202) donosi prikaz istraživanja provedenih u posljednja dva desetljeća na području pučke pjesme istromletačke matrice raširene na istočnoj obali Jadrana od Istre do Zadra. Autor je istaknuo važnije izvođače i važnije ostvarene rezultate.

U radu *Il Capodistriano del dopoguerra nelle fonti d'archivio conservate in Slovenia e Croazia* (205-218) Alessandra Argenti Tremul opisala je stanje u arhivima, u Hrvatskoj i Sloveniji, u kojima se čuvaju materijali vezani za period od 1945. do 1956. godine. Autorica je predstavila izbor analiziranih zbirki. Na kraju članka Argenti Tremul naglasila je da bi važan doprinos razvoju regionalne historiografije mogli dati izvori novoga tipa, poput filmova i fotografija toga vremena.

U drugoj cjelini *Ocjene, prikazi, izvješća* (221-486) nalaze se prikazi knjiga, zbornika, izvještaji sa znanstvenih i stručnih skupova. Posljednji tekst zbornika napisao je Robert Matijašić, *Vesna Girardi Jurkić (15. siječnja 1944. – 25. kolovoza 2012.)*. In *memoriam* (481-486), koji je posvećen preminuloj arheologinji, bivšoj ministrici i bivšoj veleposlanici Republike Hrvatske u UNESCO-u. Matijašić je istaknuo da će se Vesnu Girardi Jurkić pamtiti i kao "ravnateljicu Arheološkog muzeja Istre u Puli, energičnu organizatoricu muzejskih izložbi, znanstvenih i stručnih skupova, promotoricu istarske baštine i znanstvenicu".

U prvom i drugom broju godišnjaka na kraju radova nalaze se sažeci na hrvatskom, slovenskom, talijanskom i engleskom jeziku. Na kraju valja spomenuti da se prvi broj *Histrie* može čitati i preuzeti i na mrežnim stranicama Društva (ipd-ssi.hr).

Željko Cetina

***Ekonomska i ekohistorija. Časopis za gospodarski povijest i povijest okoliša*, br. 8, Zagreb – Samobor 2012., 197 str.**

Glavna je tema ovog broja (*Povijest zaštita rijeka i voda*) posvećena prirodnom i ljudskom djelovanju na rijeke i vodene površine. Članak *Recentne hidromorfološke promjene na širem području ušća Mure u Dravu* (5-13) Gorana Šafareka donosi pregled dosadašnje dinamike na prostoru Regionalnog parka Mura Drava, tj. prirodne hidromorfološke promijene toka uslijed erozije, meandriranja, i drugih procesa, kao i umjetne regulacije toka, uz brojne ilustrirane priloge. Rezultati pokazuju kako svojom dinamikom Drava neprestano obnavlja staništa, dok je lokalna vegetacija (šume vrba i topola) prilagođena na poplave i eroziju. Autor smatra kako nema potrebe za značajnom regulacijom rijeka radi sprječavanja erozije te da se očuvanje funkcionalnosti poplavne nizine odvija u skladu s propisima Europske Unije o gospodarenjem vodama (Okvirna direktiva o vodama iz 2000. [Direktiva 2000/60/EC – op.a.]). Od cjelokupnog pozitivnog prikazivanja zbivanja na ušću rijeke Drave u Muru, autor jedino žali zbog činjenice da je najvrjedniji dio područja izvan granice Ornitološkog rezervata Veliki Pažut. Međutim, rad stavlja pred čitatelja nekoliko pitanja. Flora se prema toj analizi lako može očuvati i brzo obnavlja nakon promjene tokova, no u tekstu nema riječi o fauni – što je